

Introducere

Studiile reunite în acest volum abordează, din perspective diverse, teoretice și aplicative, clasice și alternative, una dintre provocările majore ale științei contemporane: problema conștiinței. Niciuna dintre teoriile elaborate în cadrul paradigmei clasice a conștiinței nu explică satisfăcător modul în care experiențele subiective interne rezultă din procesele fizice din creier. Abordările tradiționale fie au interpretat conștiința drept un epifenomen al creierului, fie au susținut că, din moment ce nu poate fi găsită o explicație conformă paradigmei newtonian-carteziene, investigarea acestei probleme este irelevantă. În paralel cu perspectiva promovată de exponenții științei reprezentative, tot mai mulți cercetători din varii discipline investighează date, concepte, teorii și fenomene care conduc spre o nouă paradigmă a conștiinței. Din punctul lor de vedere, a abandona investigarea unui fenomen doar pentru că el nu poate fi explicat satisfăcător în cadrele paradigmei actuale contravine scopului și menirii științei. Soluția, în acest caz, este schimbarea paradigmei. Iar datele care o susțin sunt tot mai multe și provin dintr-o arie tot mai largă și diversă de domenii: neuroștiință, psihologie, filosofie, psihiatrie, antropologie, biologie, mecanică cuantică etc. Ele conturează o paradigmă care evidențiază clar inconsistența paradigmei conștiinței elaborată de materialismul reducționist și de pozitivism.

Relevanța excepțională a problemei conștiinței este dată de faptul că interpretarea naturii conștiinței determină interpretarea naturii realității. Iar modul în care interpretăm natura realității are o consecință directă atât asupra comportamentelor individuale cât și asupra vieții sociale în ansamblul ei. Și, nu mai puțin semnificativ, asupra raportării omului la natură și la celelalte specii.

Volumul se deschide cu un studiu elaborat de către Traian-Dinorel Stănciulescu și Shanti Nilaya, studiu care propune o interpretare „neconvențională” a genezei conștiinței. Conceptele explicative își au rădăcinile în două discipline complementare: bio-fotonica și semio-logica. Autorii argumentează că, funcționând în mod analog cu laserii tehnici, sistemele biologice sunt susceptibile de a genera lumina coerentă (*ultra-week bioluminescence*). Aceasta este decisiv implicată în geneza sistemelor de comandă bio-psiho-logice și a sistemelor mentale de operare cu semne (precum influențarea prin limbaj a propriului genom sau a conștiinței semenului).

Subliniind dintru început ambiguitățile și tensiunile conceptuale și existențiale ale relației corp – minte – conștiință, Petru Bejan realizează o analiză filosofico-estetică a modului în care conștiința „reflectă”, formând sau deformând, imaginea și percepția corpului. Evidențiind tendințele actuale de estetizare a lumii, autorul ne propune o incitantă investigare a relației dintre „criza corpului” și „criza conștiinței”.

Ioan Neacșu schițează o paradigmă emoțională a afectivității umane, definind complementaritățile și valorile expresive ale conștiinței conștientizate. Autorul direcționează discursul despre conștiință și conștientă spre educație. Definită ca experiență fundamentală, ca drum parcurs de orice ființă rațională, în formarea ei, această devenire nu se poate realiza decât în sensul unei „conștiințe conștientizate”.

Studiul realizat de Liviu-Adrian Măgurianu și Daniel Măgurianu aduce în dezbatere o serie de ipoteze inedite în abordarea conștiinței, ipoteze care pot genera noi sfere de cercetare: timpul și spațiul nu afectează conștiința, aceasta fiind independentă de lumea materială. Conștiința este cea care ar aduce materia în existență și care ar produce ceea ce fizicienii numesc *colapsul funcției de undă*. Aceste ipoteze sunt lansate după o analiză atentă a unor studii contemporane care direcționează cercetările spre animale, insecte, bacterii și plante care manifestă comportamente ce nu exclud ipoteza că în spatele acestora există emoții, tristeți, bucurii și chiar conștiință.

Abordând conștiința din perspectiva relației dintre umanitate și animalitate, Irina Frasin argumentează că paradigma antropocentristă, care a plasat omul în afara și deasupra naturii, a tuturor celorlalte forme de viață, este nu doar revolută ci și periculoasă. Se impune o regândire a conștiinței

În general, a conștiinței umane în special. În lipsa acestui demers renovator, care să-i permită conștientizarea faptului că este doar o verigă dintr-o rețea intricată și vastă, omul va continua să genereze crize în loc să le rezolve. Autoarea propune o abordare holistă, bazată pe asumarea, la nivel teoretic și acțional, a relației fundamentale de *afinitate* între specia umană, celelalte specii animale și natură în întregul ei.

Plecând de la constatarea că teoria unui creier strict predeterminat, imuabil și suveran a dominat gândirea occidentală post-carteziană, Aurora Hrițuleac argumentează că neuroștiința impune o regândire a raportului de putere dintre creier, pe de o parte, și minte, conștiință, funcționarea psihică a individului, pe de altă parte. Cercetările referitoare la neuroplasticitate și neurogeneză susțin puternic ipoteza că individul poate modifica, de o manieră directă și nemijlocită, funcționarea propriului creier. Autoarea propune auto-modelarea cerebrală, respectiv acțiunea conștientă și intențională a individului asupra creierului său, ca o metodă de reconfigurare a dezvoltării ontogenetice.

Studiul Feliciei Ceaușu explorează conștiința la intersecția dintre filosofie și neuroștiințe. Focalizându-se pe teoria informațiilor integrate, autoarea analizează cele două asumții de bază ale acesteia cu privire la natura experiențelor noastre conștiente. Precizând că teoria informațiilor integrate susține că activitatea creierului asociată cu conștiința trebuie să fie mereu în schimbare, fiind caracterizată de modele specifice care sunt o consecință a comunicării între diferite regiuni ale creierului, autoarea investighează noi concepte, principii, teorii și metode legate de fenomenul conștiinței.

Plecând de la distincția psihologică clasică dintre conștient și inconștient, Cristina Maria Bostan abordează problematica gândurilor disfuncționale automate și implicațiile acestora pentru o funcționare psihică sănătoasă. Trecând în revistă o serie de cercetări experimentale care au demonstrat modul în care acestea pot fi reconfigurate prin diferite abordări terapeutice, autoarea se focalizează pe tehnicile de restructurare de tip cognitiv-comportamental și pe cele bazate pe acceptare (precum tehnicile de separare cognitivă și mindfulness). Totodată, sunt analizate implicațiile acestor tehnici în gestionarea procesului terapeutic, fiind reliefate și sintetizate caracteristicile care le asigură eficiența.

În centrul studiului Alexandrei Maftei se află relația dintre copilărie și moralitate și relevanța acesteia pentru dezvoltarea psihosocială dar și pentru asimilarea normelor esențiale ale culturii de apartenență. Autoarea analizează complementaritatea perspectivei stadiale a dezvoltării moralității cu cea a altruismului, prezentând-o ca posibil fundament al dezvoltării unor strategii de educare a moralității.

În fine, last but not least, studiul Laviniei Codrea ne propune o analiză riguroasă a rolului conștiinței judecătorului în adoptarea unei hotărâri. Plecând de la clarificarea diferenței dintre independența și imparțialitatea judecătorului, autoarea investighează cu precădere cel de-al doilea principiu, respectiv factorii interni, obiectivi și subiectivi, care pot influența justețea și obiectivitatea unei hotărâri judecătorești.

Volumul abordează subiectul conștiinței din perspective variate. Contextul literaturii de specialitate din România încă plasează această temă pe un plan secundar, fiind puține resurse autohtone care să aprofundeze conștiința ca experiență subiectivă fundamentală. Poate suntem într-un impas pentru că fizica explică chimia, chimia explică biologia, biologia explică psihologia însă conștiința este „exclusă” din fiecare disciplină. O mică parte a fizicienilor interesați de lumea cuantică extrag conștiința din psihologie și o folosesc ca un instrument sau ca o cheie care deschide noi orizonturi. Poate fi conștiința cheia înțelegerii ființei umane și a universului? Volumul are și acest rol, de a propune ipoteze noi pe agenda de lucru a specialiștilor din diverse domenii.

Aurora Hrițuleac și Liviu-Adrian Măgurianu